

„СВЕВЛАД“ – www.svevlad.org.rs

Александар Бачкалов, „Археолошко благо Косова и Метохије. Рани средњи век“ (са Каталогом)

Објављено: март, 2013.

Александар Бачкалов Археолошко благо Косова и Метохије Рани средњи век*

1. Бањица, 2. Прчево, 3. Рогово, 4. Ђонај, 5. Врбница, 6. Студенчане, 7. Широко, 8. Матичане, 9. Улпијана, 10. Грачаница, 11. Бадовац, 12. Коретин, 13. Велекинце, 14. Влаштица, 15. Чечан, 16. Сочаница, ⊗ Некрополе

* *Археолошко благо Косова и Метохије од неолита до раног средњег века*, Српска академија наука и уметности / Музеј у Приштини, Београд, 1998; стр. 372-391.

Релативно дуга епоха раног средњег века на Косову и Метохији може се поделити на две етапе. У првој, која се одвијала у VII и VIII веку, досељавају се Словени, још увек пагани, па тако на овим просторима настаје нова етничка, културна и економска ситуација (ИСН I, 109 и даље).

Друга етапа, која траје од IX до XII века, време је у којем Словени формирају своја стална насеља, чиме се стварају услови за развој привреде, а тиме и материјалне и духовне културе. Обележје те друге етапе је и потпуна християнизација словенског живља. Ако прва етапа нема јасно одређен почетак, за другу се може рећи да је омеђена значајним догађајима. Први такав догађај био је проширивање тематског уређења Византије на балканске просторе, чиме су створени услови за јак византијски културни утицај (Острогорски 1969, 242; 1970, 12, 25). Други догађај је улазак Косова и Метохије у састав српске државе у време Стефана Немање (ИСН I, 258).

Током VI века, мање или веће групе Словена прелазе Дунав и крстаре Балканом, чији су поједини крајеви већ били опустошени ранијим сеобама и освајањима. Циљ њихових похода је пљачка, после чега се углавном враћају тамо одакле су и дошли. Крајем VI века почиње први велики аваро-словенски поход на Византију. То су били прави ратни походи, праћени тешким пустошењем села и градова. Мере које је Византија предузимала да би спречила ова продирања, нису биле довољне. Забележено је да су осамдесетих година VI века Словени опљачкали целу Хеладу, околину Солуна и Тракију и да су ту, као да је то њихова земља, боравили без страха читаве три године, да би се тек 583-584. године повукли преко Дунава. Године 586. Словени нападају Солун, а 588. заузимају Тесалију, Хеладу, Стари Епир, Атику и Еубеју, а затим прелазе на Пелопонез да би се тамо населили (ИСН I, 116 и даље).

Византинци су 600-602. године напустили подунавски лимес и тиме отворили пут Словенима.

По казивању Константина Порфирогенита, Хрвати и Срби су последњи дошли на Балкан и ту населили територије које им је одредио византијски цар Ираклије. Таква колонизација се, дакле, битно разликује од претходних. Раније је насељавање текло или тихом, толерисаном инфилтрацијом или насилним освајањем територија које су припадале Византији. Колонизација о којој пише Порфирогенит уследила је споразумно, по одобрењу византијског цара. У време у коме се то дешава, а то је почетак VII века, то је уобичајена пракса Византије, која је из претходних догађаја извукла одговарајућу поуку. Суочена са сталним притиском на свим својим границама, иза којих су често биле опустошене територије, Византија је појединим варварским племенима давала статус федерата, с правом насељавања на одређеном простору. Уз земљу, федерати су добијали и новчану надокнаду. Заузврат, бранили су границе Царства од осталих варвара, а повремено су давали и војну помоћ за походе које је предузимала Византија. Према Константину Порфирогениту, Србима је цар Ираклије доделио земљу у Солунској области. Настањивање је требало да буде стално и територија је добила име Србија, али Срби ту нису дуго остали (ИСН I, 124). Кренули су да се врате у своју постојбину, али прешавши Дунав предомислили су се и затражили другу област у коју би се населили.

Словени су преплавили Балканско полуострво. Племенска организација, а још више географски услови, учинили су да они населе већи број самосталних територија, па су Византинци целокупан простор насељен Словенима, између Задра, Солуна и Родопа, називали општим именом „Склавинија“ (Јиречек 1952, 63 - 64; Византијски извори I, 177 и 222). Од почетка, те склавиније су биле под привидном или стварном врховном влашћу Византије. Тек касније настају веће државе, али током целог средњег века ни једна словенска држава није обухватала све Словене на Балканском полуострву.

Од средине VII века Балкан је у потпуности колонизован словенским живљем. Међутим, без обзира на начин насељавања, без обзира на то да ли су формирали државну заједницу која је потпуно или делимично независна или живе у оквиру самог Византијског царства, Словени су били под јаким утицајем Византије. Опште норме које су у њој владале у политичким, друштвеним и економским односима битно су утицале и на развој тих односа у словенским заједницама. Утицај Византије био је знатан и због тога што су Словени, насељавајући се на њеној територији, били у непосредном контакту са староседелачким становништвом, а да су те везе биле значајне види се по многим језичким позицијама, по континуитету географских имена, а сигурно је да је и христијанизација тако лакше изведена.

Прва систематска истраживања материјалне културе Словена на Косову и Метохији започета су 1975. године пројектом Косовоу раном средњем веку.¹ Рекогносцирана је врло детаљно скоро трећина територије покрајине, али са мало поузданих резултата. Тамо где су могла да буду лоцирана раносредњовековна насеља, налажен је само археолошки материјал из знатно каснијих времена. Очигледно је да мања привремена насеља нису могла да оставе значајније трагове који би били лако уочљиви. С друге стране, живот у већини насеља могао је да буде настављен и током следећих векова, тако да су стални боравак и градња на истом простору уништавали материјалне остатке из претходних времена.

Природне комуникације и погодни услови за живот на подручју Косова и Метохије чинили су ову територију примамљивом за насељавање, па се може претпоставити да је овде можда било и више склавинија, а у сваком случају су морала постојати бројна насеља. То унеколико потврђују нешто познији писани извори - повеље из времена Немањића, дакле из XII и XIV века.² Из њих сазнајемо да је целокупни простор данашњег Косова и Метохије био густо насељен, претежно словенским живљем. Бројност словенских насеља и њихова равномерна распрострањеност доказују и њихово дуго трајање још из претходних времена, јер, уласком у државу Немањића није промењена етничка слика, него само врховна власт.

За рани средњи век карактеристична је градња великог броја малих цркава (ИСН I, 230).³ На рекогносцираној територији установљено је постојање бројних цркава и црквица, али оне, као и насеља, потичу из каснијих времена.

¹ Аутори пројекта др Мирјана Љубинковић и др Јован Глишић.

² Погледати као пример податке које пружа Дечанска хрисовуља коју су објавили П. Ивић и М. Грковић 1976.

³ Т. Марасовић 1986,36 наводи такав пример какав и ми имамо на Косову и Метохији кад је у питању велики број цркава на релативно малој површини.

Тек ће детаљнија испитивања моћи да покажу да ли су те цркве старије него што се данас мисли.

За разлику од рекогносцирања, археолошка ископавања дала су знатно више резултата.⁴ До сада нам је познато петнаестак локалитета са налазима из раног средњег века, а у свим случајевима то су некрополе. Пет некропола је укопано у праисторијске локалитете, пет се налази на касноантичким локалитетима, а остале су на местима на којима нема трагова ранијих култура. На 11 локалитета обављена су археолошка истраживања, на осталим су откривени само случајни налази, па су и подаци о њима мање поуздани. Ни у једном случају није утврђен положај насеља коме су гробови могли припадати, али се по броју гробова и врсти налаза може закључити да су у питању углавном мања сеоска насеља.

Иако постоји релативно мало локалитета, уочава се њихово груписање дуж два путна правца од многих којима су се Словени користили приликом својих сеоба. У долини Белог Дрима, на пример, имамо пет локалитета (Бањица, Прчево, Рогово, Ђонај и Врбница), а још два (Студенчане и Широко) налазе се на правцу који гравитира овој комуникацији. Друга група од седам локалитета (Матичане, Улпијана, Грачаница, Бадовац, Коретин, Велекинце и Влаштица) концентрисана је на правцу од Косова до Косовског Поморавља. За још два локалитета, смештена знатно северније (Чечан и Сочаница), може се рећи да су на разводници са које се гранају два наведена правца. Да су Словени настањивали ово подручје у првој фази њиховог доласка на Балканско полуострво, од VII до VIII века, показују само спорадични налази из Рогова код Ђаковице и Чечана код Вучитрна. Из усамљеног гроба у Рогову потичу бронзани лунуласти привесци који се датирају од средине VIII до средине IX века. Сам гроб је, међутим, постављен правцем север - југ, што указује на његову паганску припадност (М. Гарашанин 1966, 40 - 41). Са Чечана потиче наушница са три петље на којима су висуљци од спирално увијене жице, који се датирају у VIII-IX век. Нема података како је био сахрањен покојник коме је ова наушница припадала, али сви остали налази накита са овог локалитета су из X-XI века, дакле из времена кад су њихови власници несумњиво били христијанизовани (В. Јовановић 1976, 128 - 145). Разврставање некропола по временској припадности иначе није могуће, јер све некрополе потичу из приближно истог времена - почињу са X веком, а трају до XI, XII или XIII века.

Покретни археолошки материјал, којим за сада располажемо, у целини потиче из гробова. Место налаза и чињеница да је то скоро искључиво накит, ограничавају сваку ширу интерпретацију.

Најзаступљенија врста накита у археолошком материјалу је прстење. Израђено је од гвожђа, бакра, бронзе или сребра. Примењене су уобичајене технике ковања и ливења, Украшавано је гравирањем, филиграном и гранулацијом, а коначна израда понекад је оплемењена калајисањем, посребривањем или позлаћивањем. Облици прстења могу се разврстати у неколико типова, а сваки тип има више варијанти. Највише је прстења с наглашеним раменом и купастом или пирамидалном главом. Ливени су од бронзе, а на раменима или глави урезани су једноставни, углавном линеарни орнаменти. Има их на скоро свим налазиштима на Косову и Метохији, а у

⁴ Подаци о локалитетима дати су уз каталог налаза.

ближем суседству у знатној мери су распрострањени у Македонији. Налазимо их још и у североисточном делу Србије. Једна група привлачи посебну пажњу обликом и начином израде. То је луксузније, углавном сребрно прстење, богато украшено техником филиграна и гранулације. Основни облик из ове групе има тракасту карику рађену у филиграну, на којој је велика куласта или полулоптаста глава, украшена филиграном и гранулацијом. Аналогије за то прстење налажене су и на другим некрополама у Србији и у суседној Македонији, а за неке примерке и знатно даље - у Хрватској, Румунији, Украјини и Чешкој - Моравска (Јовановић 1988, 24). За то луксузно прстење може се претпоставити да потиче из радионица византијских златара, било да је у питању само узор или, можда, и потпуна израда.

Наруквице су мање атрактивна врста накита од прстења или наушница. Израђене су од стаклене пасте или метала. Најједноставније наруквице су од стакленог штапића овалног пресека, који је кружно савијен а крајеви су састављени. Увек су од једнобојне пасте - црне, тамноплаве или тамнозелене. Понекад су украшене белом линијом, која је извучена целим обимом. Ређи су примерци са дискретно осликаним геометријским или флоралним мотивом. Наруквице од стаклене пасте нису тако честе у словенским некрополама и налазимо их углавном на територији Србије, Македоније и Бугарске. Металне наруквице су од гвожђа, бакра или бронзе, а сасвим ретко од сребра. Израђиване су ковањем или ливењем, а потом су украшаване гравирањем. Јављају се у неколико основних типова, са више варијанти. Наруквице од четвороструко увијене жице, са петљама на отвореним крајевима, нађене су на више локалитета. Тракасте наруквице, које се затварају на шарнир, релативно су ретке и нађене су само у Прчеву и Матичану. На више локалитета откривене су наруквице од ливене бронзе, украшене гравирањем, с крајевима који су пљоснати, зашиљени или у виду стилизованих змијастих глава и увек су отворени. Металне наруквице су слично распрострањене као и стаклене (Јовановић 1988, 25).

Наушнице су најлепша врста накита и јављају се у више разноврсних облика. Израђене су ковањем или ливењем, понекад отискивањем, од гвожђа, бронзе или сребра, а додатно су украшаване истим техникама као и прстење. Најједноставнији облик наушнице је каричица, са отвореним крајевима, који су равно завршени или су зашиљени. Примерци са S завршецима веома су ретки. Нешто богатији облик су каричице, са гранулираним коленцима и каричице са перлицом или једном биконичном јагодом. Иако ретке, јављају се и нарискане наушнице. Најлуксузније и свакако најлепше су наушнице са четири биконичне шупље јагоде (Јовановић 1988, 22, 24; Љубинковић 1986, 73). У једној од варијанти овог типа, уместо средишње јагоде налази се лунуласти украс. Те наушнице су од сребра, а украшене су филиграном и гранулацијом. Највише их има у Матичану, али и у Бадовцу, Прчеву и на Чечану. За све облике наушница аналогије постоје на више локалитета широм Србије, али и на свим околним територијама.

Огрлице од више стотина стаклених перли, јединствен су налаз и откривене су само у Матичану. Перлице којих може бити и до 1500 комада, ваљкастог су, лоптастог или јајастог облика. Претежно су беле боје, али има и жутих, зелених и плавих. На неким огрлицама, осим перли, има и металних привесака срцоликог, крушкастог, округлог или вретенастог облика. Неки од њих су од

сребра или чак позлаћени. Посебно су занимљиви двојни срцолики привесци, за које се аналогije налазе у накиту старомађарског порекла (Јовановић 1988, 24). На некрополама са луксузнијим налазима било је и аплика од сребрног лима. Рађене су техником ливења или отискивања матрицом, а понекад су и позлаћене. Правоугаоне или троугаоне апликае су заправо делови дијадема које су ношене као чеони украс, а могле су бити нашивене и на делове ношње. И та врста украса је старомађарског порекла.

Начин израде, врсте материјала и облици накита којим за сада располажемо указују на то да су ови предмети производ домаћих занатлија. Они раде према традиционалним узорима донесеним из старог краја, али неке облике преузимају од аутохтоног (византијског) становништва. Могуће је да неке предмете раде путујући византијски мајстори или њихове радионице у енклавама у којима се задржало византијско становништво.

Највећи део нађеног материјала луксузније израде потиче из X-XI века. И пре и после тога времена накит је најчешће био од јефтиних материјала, начин израде много једноставнији, а облици знатно упрошћенији. Много касније, у XIV веку, кад је домаће златарство достигло врхунац, поново се јавља скупочени накит, али овог пута такве предмете налазимо у гробовима имућнијег градског становништва.⁵

Проучавајући некрополе из раног средњег века на Косову и Метохији, дошли смо до закључка да је потребно нагласити да су у гробовима нађени искључиво лични накит покојника и делови одеће, као што су дугмад или копче за каиш, понекад цепни ножић, а да посебних гробних прилога уопште нема. Чак и у релативно богатим гробовима није било новца, као што, уосталом, није било ни керамике ни оружја. Поставља се питање: није ли то због карактера привреде у којој је размена била натурална, што би иначе била нормална појава на територијама на којима нису постојали ни градови ни значајнија насеља у којима би били развијени занатство и трговина. Новац у гробовима, међутим, веома је редак и у каснија времена из којих су нам познати и градови и тргови, развијено занатство и трговина, па чак и ковнице у којима је кован добар сребрни новац. Један ваљан разлог за недостатак новца и других гробних прилога јесте хришћанство, које признаје загробни живот, али чија концепција искључује и обол и остале дарове покојника.

Начин сахрањивања показује да је христијанизација била потпуно окончана. На свим некрополама покојници су положени у правцу запад-исток, с главом на западу. Сахрањивани су непосредно у земљу, ретко је коришћен сандук или даска. На неким некрополама покојник је полаган у конструкцију у облику саркофага, направљену од танких необрађених камених плоча.⁶ За такво сахрањивање примери постоје у суседној Македонији, али је такав начин сахрањивања примењиван дуге време, па се на Косову и Метохији одржава све до XVI века. Није запажено да су гробови имали посебна обележја.

⁵ Најбољи пример за ово имамо у налазима са Новог Брда.

⁶ Ђонај, Врбница и касније Заскок (XV-XVI век).

Приказани инвентар предмета из раног средњег века на Косову и Метохији углавном је познат на широком простору, од Моравске, Мађарске, Хрватске и Румуније на северу, до Бугарске, Албаније и Македоније на југу. Ипак, постоје и предмети којих нема северно од Саве и Дунава, као што су наруквице од стаклене пасте или наруквице од четвороструко упредене жице с петљама на крајевима. Нема ни прстења с наглашеном главом и раменима, а ретке су и огрлице од више стотине стаклених перлица. Ти налази су карактеристични за једну посебну словенску културу, формирану на тлу Србије и Македоније, као и у једном делу Бугарске од X до XII века.

Каталог*

Матичане Некропола (X-XI век)

Локалитет Брег налази се у Матичану, селу на периферији Приштине. Некрополу су у периоду од 1969. до 1973. године ископавали В. Јовановић и Љ. Вуксановић и открили 112 гробова. Покојници су полагани у једноставне раке укопане у земљу, понекад уз коришћење дрвених заштитних елемената. Оријентација скелета је запад – исток. У скоро половини откопаних гробова нађени су прилози, углавном накит. Најбројније је прстење, затим наушнице, огрлице и наруквице од стаклене пасте и бронзе. Међу наушницама посебно се истичу оне са четири шупље јагоде, или са три јагоде и лунулом. Осим бројношћу, материјал плени пажњу и луксузном изработом у техници филиграна и гранулације. Доста је сребрних налаза, а јављају се и позлаћени предмети, што је, можда, резултат близине рудника из којих се добијало сребро. Материјал се чува у Музеју у Приштини.

Лит.: Јовановић – Vuksanović 1973, 370-380; 1981.

А.Б.

Прстен
X – XI век
Бакар, калајисање, филигран
Пречник 2,8 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46
Музеј у Приштини
Инв. бр. 130

Прстен
X – XI век
Сребро, ливење, филигран, гранулација
Висина 3,2 цм
Пречник 2,8 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46
Музеј у Приштини
Инв. бр. 124

Прстен
X – XI век
Бронза, ливење
Пречник 1,9 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46
Музеј у Приштини
Инв. бр. 127

* *Археолошко благо Косова и Метохије од неолита до раног средњег века, Каталог*, Српска академија наука и уметности / Музеј у Приштини, Београд, 1998; стр. 679-728.

Прстен
X – XI век
Бакар, ливење, калајисање, филигран
Пречник 2 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46
Музеј у Приштини
Инв. бр. 125

Прстен
X – XI век
Бронза, ливење
Пречник 2,2 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 16
Музеј у Приштини
Инв. бр. 64

Прстен
X – XI век
Бронза, ливење
Пречник 2,1 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46
Музеј у Приштини
Инв. бр. 131

Прстен
X – XI век
Бронза, стаклена паста, ливење,
урезивање
Пречник 2,1 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 16
Музеј у Приштини
Инв. бр. 69

Прстен
X – XI век
Бронза, стаклена паста, ливење
Пречник 2,3 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 16
Музеј у Приштини
Инв. бр. 68

Прстен
X – XI век
Сребро, ливење, филигран, гранулација
Пречник 2,4 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 16
Музеј у Приштини
Инв. бр. 63

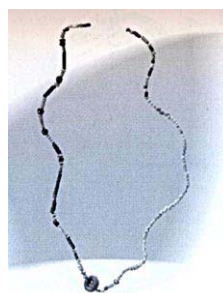
Наушнице (пар)
X – XI век
Сребро, ливење, гранулација
Висина 6,4 / 6,3 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46
Музеј у Приштини
Инв. бр. 123

Наруквице
X – XI век
Стаклена паста
Пречник 6 - 7,3 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 20
Музеј у Приштини
Инв. бр. 98 – 101

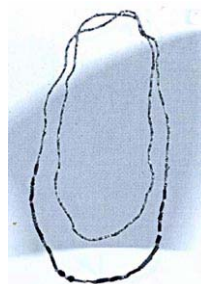
Наушнице (пар)
X – XI век
Калај, ливење, филигран, гранулација
Висина 6,8 / 6,9 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 97
Музеј у Приштини
Инв. бр. 160

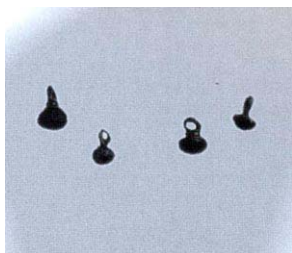
Ниска
X – XI век
Стаклена паста
Висина 6,4 / 6,3 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 16
Музеј у Приштини
Инв. бр. 142

Наушнице (пар)
X – XI век
Сребро, ливење, гранулација
Висина 5,5 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 31
Музеј у Приштини
Инв. бр. 108

Ниска
X – XI век
Стаклена паста
Висина 6,4 / 6,3 цм
Матичане код Приштине, некропола,
гроб 97
Музеј у Приштини
Инв. бр. 162

Јагоде (четири комада)

X – XI век

Сребро, ливење

2,1 x 1,2 cm

Матичане код Приштине, некропола,
гроб 97

Музеј у Приштини

Инв. бр. 162

Ниска

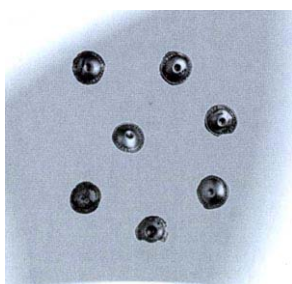
X – XI век

Стаклена паста

Матичане код Приштине, некропола,
гроб 31

Музеј у Приштини

Инв. бр. 109

Апликације (седам комада)

X – XI век

Сребро, ливење, позлата

Пречник 1,6 – 1,7 cm

Матичане код Приштине, некропола,
гроб 97

Музеј у Приштини

Инв. бр. 162

Ниска

X – XI век

Стаклена паста, метал

Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46

Музеј у Приштини

Инв. бр. 133

Ниска

X – XI век

Стаклена паста

Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46

Музеј у Приштини

Инв. бр. 134

Привесци

X – XI век

Сребро, позлата

Различите димензије

Матичане код Приштине, некропола,
гроб 46

Музеј у Приштини

Инв. бр. 134

Бадовачко поље, Бадовац Некропола (X – XI век)

Бадовачко поље се налази источно од манастира Грачанице. Заштитна ископавања водила је 1967. године А. Јуришић. После ископавања, цео простор прекривен је јаловином из оближње флотације. на неколико локација ископано је десет средњовековних грбова, датованих у X – XI век. Међу предметима нађеним уз скелете, лепотом израде издваја се сребрна наушница са четири јагоде и сребрни прстен, рађен техником филиграна, као и две осликане наруквице од тамноплаве стаклене пасте.

Године 1989, приликом копања септичке јаме у дворишту источно од манастира Грачанице, ископано је неколико скелета. На основу нађеног материјала, гробови су датовани у X – XI век.

Необјављено.
А.Б.

Прстен
X – XI век
Сребро, стаклена паста, ливење, филигран
Пречник 2 цм
Бадовачко поље, некропола, гроб 4,
Бадовац код Приштине
Музеј у Приштини
Инв. бр. 53

Прстен
X – XI век
Бронза, ливење
Пречник 2 цм
Бадовачко поље, некропола, гроб 4,
Бадовац код Приштине
Музеј у Приштини
Инв. бр. 54

Наруквица
X – XI век
Стаклена паста, ливење, сликање белом бојом
Пречник 6,2 цм
Бадовачко поље, некропола, гроб 10,
Бадовац код Приштине
Музеј у Приштини
Инв. бр. 47

Наруквица
X – XI век
Стаклена паста, ливење, сликање жутом бојом
Пречник 6 цм
Бадовачко поље, некропола, гроб 10,
Бадовац код Приштине
Музеј у Приштини
Инв. бр. 46

Наруквица

X – XI век

Бронза, ливење, урезивање

Пречник 6,3 цм

Бадовачко поље, некропола, гроб 10,

Бадовац код Приштине

Музеј у Приштини

Инв. бр. 52

Прстен

X – XI век

Сребро, стаклена паста, ливење, филигран и гранулација

Пречник 2,2 цм

Ширина круне 1,8 цм

Висина круне 1 цм

Бадовачко поље, некропола, гроб 10,

Бадовац код Приштине

Музеј у Приштини

Инв. бр. 57

Наушница

X – XI век

Сребро, ливење, филигран и гранулација

Висина 3,5 цм

Пречник 3 цм

Бадовачко поље, некропола, гроб 10,

Бадовац код Приштине

Музеј у Приштини

Инв. бр. 55

Врбница

Некропола (X – XIII век)

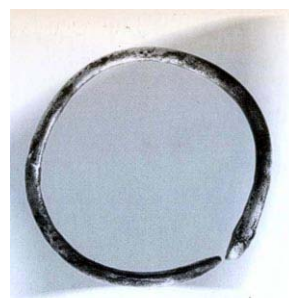
Локалитет се налази на левој обали Белог Дрима, око 15 км западно од Призрена. Заштитна ископавања обавили су 1975. године Александар Бачкалов и Еди Шукриу. Некропола није у потпуности испитана, а данас је цео локалитет потопљен акумулационим језером албанске бране Фиерза. На простору срушене ранохришћанске базилике ископано је око 450 гробова, од којих су неки савременици базилике и могли би да се датују у V – VI век, а други су знатно млађи и датују се између X и XIII века. Осим крипте у ђаконикону, унутрашњост базилике није истражена.

Некропола је организована у редове. Покојници су полагани у правцу запад-исток и укопавани у земљане раке, некад оивичене камењем или плочама. Гробни инвентар чини накит: наушнице, наруквице од стаклене пасте или тордиране бронзане жице са петљастим крајевима и прстење. Већина налаза је једноставне израде и од обичних материјала.

Материјал се чува у Археолошком музеју у Призрену. Само део накита је публикован.

Лит.: Накит на тлу Србије 1982, 72-73.

А.Б.

Карика

X – XIII век

Сребро, ливење

Пречник 3 цм

Врбница, некропола, гроб 348

Археолошки музеј, Призрен

Прстен

X – XIII век

Бронза, ливење, посребривање,
стаклена паста

Пречник 2,3 цм

Врбница, некропола, гроб 300

Археолошки музеј, Призрен

Прстен

X – XIII век

Бронза, ливење, урезивање

Пречник 2,2 цм

Врбница, некропола, гроб 280

Археолошки музеј, Призрен

Прстен

X – XIII век

Бронза, ливење, урезивање

Пречник 2,3 цм

Врбница, некропола, гроб 109

Археолошки музеј, Призрен

Прстен

X – XIII век

Бронза, ливење, урезивање

Пречник 1,5 цм

Врбница, некропола, гроб 140

Археолошки музеј, Призрен

Наушница

X – XIII век

Бронза, отискивање матрицом,
филигран

Пречник карике 4 цм

Пречник јагоде 1,6 цм

Врбница, некропола, гроб 97

Археолошки музеј, Призрен

Наруквица

X – XIII век

Стаклена паста

Пречник 6,5 цм

Врбница, некропола, гроб 23

Археолошки музеј, Призрен

Наушница

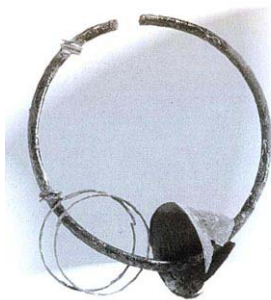
X – XIII век

Сребро, ливење, гранулација

Пречник 1,5 цм

Врбница, некропола, гроб 35

Археолошки музеј, Призрен

Наушница
X – XIII век
Бронза, ливење, филигран
Пречник 3,7 цм
Врбница, некропола, гроб 396
Археолошки музеј, Призрен

Прстен
X – XIII век
Бронза, ливење, урезивање
Пречник 1,8 цм
Врбница, некропола, гроб 101
Археолошки музеј, Призрен

Наушница
X – XIII век
Бронза, ливење, филигран и позлата
Пречник 3,7 цм
Врбница, некропола, гроб 160
Археолошки музеј, Призрен

Чечан код Вучитрна Раносредњовековно насеље

На 8 км југозападно од Вучитрна, у селу Добовцу, налази се Чечан. На доминантном брду, огранку планине Чичавица, изграђено је античко утврђење, које је коришћено све до средњег века. Са овог локалитета

потиче седам наушница и два прстена. Накит је луксузне израде и, осим једне наушнице од бакарне жице и једног прстена од калајсаног бакра, сви предмети су од сребра. Сребрне наушнице и оба прстена датовани су у X – XI век. Наушница од бакра датује се у време од друге половине VIII века до средине X века. Овај случајан налаз накита, али и неки други предмети и керамика, потврђују постојање раносредњовековног насеља у Чечану.

Материјал се чува у Народном музеју у Београду.

Лит.: Јовановић 1976, 123-145.

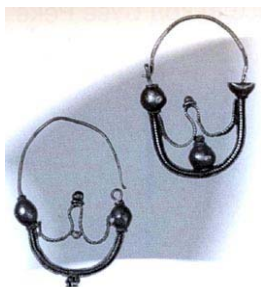
А.Б.

Прстен
X – XI век
Сребро, филигран
Ширина 2,25 цм
Висина 2,80 цм
Чечан
Народни музеј, Београд

Наушнице (пар)
X – XI век
Сребро, ливење, филигран
Висина 4,40 цм, ширина 2,70 цм
Висина 4,55 цм, ширина 2,50 цм
Чечан
Народни музеј, Београд

Наушнице (пар)
X – XI век
Сребро, ливење, филигран
Висина 4 цм, ширина 2,35 цм
Висина 3,35 цм, ширина 2,35 цм
Чечан
Народни музеј, Београд

Наушница
X – XI век
Бакар, савијање
Ширина 3,2 цм
Висина 5 цм
Чечан
Народни музеј, Београд

Широко код Суве Реке Некропола (X – XI век)

Приликом ископавања праисторијских хумки 1963. године Ј. Тодоровић и Н. Ђурић делимично су истражили средњовековну некрополу укопану у ове хумке. Налаза има мало. У десетак гробова нађено је неколико наушница – једноставних каричица, и неколико прстенова.

Материјал се чува у Музеју у Приштини.

Лит.: Накит на тлу Србије 1982, 41.
А.Б.

Прстен
X – XI век
Бронза, ливење
Пречник 2 цм
Широко код Суве Реке, некропола, гроб 11
Музеј у Приштини
Инв. бр. 235

Прчево – Бока код Клине Некропола (X – XIII век)

Ископавајући праисторијске тумуле, Н. Тасић је 1974. године у два тумула пронашао 45 скелетних гробова. Начин укопавања, оријентација уобичајена за хришћанске гробове и гробни инвентар показали су да је реч о средњовековној некрополи. Међу налазима истиче се израдом неколико предмета: пар сребрних наушница са четири јагоде, пар бронзаних наушница половецког типа, бронзани прстен с купастом главом и неколико апликација од позлаћеног сребра.

Материјал се чува у Музеју у Приштини.

Лит.: Накит на тлу Србије 1982, 46-47.
А.Б.

Прстен
X – XIII век
Бронза, стаклена паста, ливење

Пречник 1,8 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
IX, гроб 13, сегмент III
Музеј у Приштини
Инв. бр. 191

Прстен
X – XIII век
Бронза, ливење, филигран, гранулација
Пречник 1,9 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
IX, гроб 13, сегмент III
Музеј у Приштини
Инв. бр. 188

Прстен
X – XIII век
Сребро, ливење, увијање
Пречник карике 2 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
IX, гроб 1, сегмент IV
Музеј у Приштини
Инв. бр. 180

Прстен
X – XIII век
Бронза, ливење
Пречник 1,8 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
IX, гроб 37, сегмент I
Музеј у Приштини
Инв. бр. 212

Наруквица
X – XIII век
Бронза, ливење, утискивање
Пречник 5,5 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
IX, гроб 39, сегмент I
Музеј у Приштини
Инв. бр. 211

Наруквица
X – XIII век
Бронза, ливење, урезивање
Пречник 5 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
VIII, гроб 45, сегмент III
Музеј у Приштини
Инв. бр. 176

Наруквица
X – XIII век
Бронза, савијање
Пречник 6 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
IX, гроб 13, сегмент III
Музеј у Приштини
Инв. бр. 187

Прстен
X – XIII век
Бронза, ливење, урезивање

Пречник 1,9 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
IX, гроб 1, сегмент IV
Музеј у Приштини
Инв. бр. 179

Наушнице (пар)
X – XIII век
Бронза, ливење, филигран
Пречник 5 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
VIII, гроб 45, сегмент III
Музеј у Приштини
Инв. бр. 175

Апликације
X – XIII век
Сребро, ливење, отискивање, позлата
Пречник 1,2 – 2,5 цм
Прчево код Клине, некропола, тумул
IX, гроб 13, сегмент III
Музеј у Приштини
Инв. бр. 185

Влаштица Некропола (XI – XII век)

Приликом ископавања праисторијских тумула, које је вршио К. Љуци 1980. године, у два тумула нађено је 48 средњовековних гробова, датованих, на основу начина сахрањивања и нађеног материјала, у XI – XII век. Материјал се чува у Музеју у Приштини.

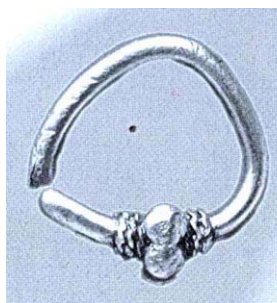
Необјављено. Податке о локалитету дао К. Љуци.
А.Б.

Прстен
XI – XII век
Бронза, ливење, урезивање
Пречник 2,2 цм
Влаштица, гроб 16
Музеј у Приштини
Терен. инв. бр. 25

Прстен
XI – XII век
Бронза, ливење, урезивање
Пречник 2 цм
Влаштица, тумул I, сектор III
Музеј у Приштини
Терен. инв. бр. 1

Наушница
XI – XII век
Сребро, ливење, филигран и гранулација
Пречник 1,3 цм
Влаштица, гроб 8
Музеј у Приштини
Терен. инв. бр. 8

Наруквица
XI – XII век
Бронза, ливење, урезивање
Пречник 5,7 цм
Влаштица, гроб 11
Музеј у Приштини
Терен. инв. бр. 196

Наруквица
XI – XII век
Бронза, ливење, увијање
Пречник 6 цм
Влаштица, тумул I, сектор IV
Музеј у Приштини
Терен. инв. бр. 2

Наушнице (пар)
XI – XII век
Сребро, ливење, филигран и
гранулација
Висина 4,5 цм
Пречник 4 цм
Влаштица, гроб 11
Музеј у Приштини
Терен. инв. бр. 19

Ћонај код Призрена Некропола (X – XIII век)

Локалитет Раса (алб. Плоче) налази се у селу Ћонај, око 10 км северозападно од Призрена у залеђу десне обале Белог Дрима. Случајно су пронађена два гроба, а онда је

1978. године Александар Бачкалов испитао још 21 гроб. Сви су скелети оријентисани запад – исток. Положени су у конструкције од камених плоча, које обликују ковчег. Гробни инвентар чине наруквице од стаклене пасте, од тордиране бронзане жице са петљасти завршеним крајевима, наушнице и прстење од бронзе. Све је једноставно израђено од обичних материјала. Један бронзани прстен је био позлаћен и на њему је натпис на грчком.

Антрополошка мерења обавио је Живко Микић.

Материјал се чува у Музеју у Приштини.

Лит.: Накит на тлу Србије 1982, 56-57; Микић 1984, 115-121.

А.Б.

Прстен
X – XIII век
Бронза, ливење
Пречник 2,1 цм
Ћонај, некропола, гроб 5
Музеј у Приштини
Инв. бр. 241

Прстен
X – XIII век
Бронза, ливење
Пречник 2,2 цм
Ћонај, некропола, гроб 17
Музеј у Приштини
Инв. бр. 247

Прстен
X – XIII век
Бронза, ливење
Пречник 2,3 цм
Ђонај, некропола, гроб 17
Музеј у Приштини
Инв. бр. 248

Наушница
X – XIII век
Бронза, стаклена паста, савијање
Пречник 3 цм
Ђонај, некропола, гроб 512
Музеј у Приштини
Инв. бр. 245

Наушнице (пар)
X – XIII век
Бронза, каури пуж
Пречник 2,1 цм
Ђонај, некропола, гроб 15
Музеј у Приштини
Инв. бр. 246

Наруквица
X – XIII век

Бронза, увијање
Пречник 6,2 цм
Ђонај, некропола, гроб 12
Музеј у Приштини
Инв. бр. 244

Наруквица
X – XIII век
Стаклена паста, ливење, сликање белом бојом
Пречник 6,8 цм
Ђонај, случајни налаз
Музеј у Приштини

Велекинце Некропола (XI – XV век)

Локалитет Илијина глава налази се око 5 км јужно од Гњилана. Заштитна ископавања 1984. године обавили су Г. Коваљов и С. Фидановски.

Материјал се налази у Музеју у Приштини.

А.Б.

Прстен
XI – XV век
Бронза, ливење, урезивање
Пречник карице 2,4 цм
Пречник главе 1,7 цм
Велекинце, некропола, гроб 90
Музеј у Приштини

Прстен
XI – XV век
Бронза, ливење, урезивање
Пречник карике 2,1 цм
Пречник главе 1,8 цм
Велекинце, некропола, гроб 90
Музеј у Приштини

Велекинце, некропола, гроб 90
Музеј у Приштини

Наруквица
XI – XV век
Бронза, ливење, урезивање
Пречник 5,8 цм
Велекинце, некропола, гроб 90
Музеј у Приштини

Наушница
XI – XV век
Бронза, ковање, филигран и посребривање
Пречник карике 4,5 цм
Пречник јагоде 1,5 цм
Велекинце, некропола, гроб 90
Музеј у Приштини

Наруквица
XI – XV век
Бронза, ливење, урезивање и пунктирање
Пречник 6 цм
Велекинце, некропола, гроб 90
Музеј у Приштини

Наруквице
XI – XV век
Бронза, ливење, увијање
Пречник 5,5 и 6 цм

Скраћенице	Литература
ИСН I	Историја српског народа I
Острогорски 1969	Острогорски Г., <i>Историја Византије</i> , Београд, 1969.
Острогорски 1970	Острогорски Г., <i>Византија и Словени</i> , Београд, 1970.
Јиречек 1952	Јиречек К., <i>Историја Срба I- II</i> , Београд, 1952.
Византијски извори	Византијски извори за историју народа Југославије I-IV, Посебна издања Византолошког института 3, 7, 10, 12, Београд, 1955, 1959, 1966, 1971.
М. Гарашанин 1966	Гарашанин М., <i>Рогово "Фуше"</i> , Ђаковица – праисторијска некропола са хумкама. АР 8, Београд, 1966.
В. Јовановић 1976	Über den frühmittelalterlichen Schuch von Čečan auf Kosovo, <i>Balkanoslavica</i> 5, Prilep, 1976.
Јовановић 1988	Архелашка истраживања средњовековних споменика и налазишта на Косову, <i>Зборник округлог стола о научном истраживању Косова</i> , књига XLII, Београд, 1988.
Љубинковић 1986	Раносредњовековна материјална култура и уметност на тлу Србије, <i>Уметност средњег века</i> , 1986.